

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XP-2905(2) SVARSTYMO LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NEEILINĖJE SESIJOJE

2009 m. sausio 13 d. Nr. 9
Vilnius

Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a :

Prašyti Lietuvos Respublikos Seimą svarstyti Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo projektą Nr. XP-2905(2) su Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktais pasiūlymais dėl šio projekto Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. sausio 12-20 d. rengiamoje neeilinėje sesijoje.

Ministras Pirmasis

Švietimo ir mokslo ministras

Andrius Kubilius

Gintaras Steponavičius

Lietuvos universitetų rektorių konferencijos nuomonė
Dėl mokslo ir studijų įstatymo projekto

Lietuvos universitetų rektorių konferencija vertina Lietuvos Respublikos Vyriausybės pastangas imtis aukštojo mokslo reformos. Lietuvos aukštasis mokslas susiduria su tokiais pačiais iššūkiais kaip ir kitose šalyse: aukštasis mokslas iš elitinio virsta masiniu, didėja aukštojo mokslo internacionalizacijos laipsnis, auga tarptautiniai mainai, dėl bendros Europos šalių darbo rinkos keliama nauji reikalavimai studijų kokybei. Sparčiai vyksta Bolonijos procesas, kuriama bendra Europos aukštojo mokslo erdvė, plėtojamos tarptautinės mokslo programos. Lietuvai tapus Europos Sąjungos šalimi esama teisinė aukštojo mokslo bazė nebeatitinka nūdienos reikalavimų. Todėl Lietuvos universitetų rektoriai pritaria partijų susitarimo idėjai imtis aukštojo mokslo reformos, apie kurią daug kartų yra kalbėjęs Lietuvos Respublikos Prezidentas.

Siekdami pagrindinio tikslo - aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo, turėtume pasirinkti tuos instrumentus, kuriuos jau seniai yra pasirinkusi Europa: tai autonomijos ir atskaitomybės visuomenei santykis, finansavimas, siekiant pritraukti kuo daugiau lėšų iš įvairių šaltinių, aukštųjų mokyklų veikla, skatinant mokslo rezultatų taikymą. Išlieka ir tradicinės aukštojo mokslo funkcijos - kuo geriau tarnauti visuomenei, puoselėjant kultūros tradicijas, ugdyti išsilavinusią asmenybę, kūrybinės visuomenės atstovą, tarnauti šalies ūkio plėtrai. Tačiau 2009-01-07 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinta Mokslo ir studijų įstatymo redakcija, kuri bus teikiama Lietuvos Respublikos Seimui, kelia pagrįstų abejonių, ar pasirinkta reformos kryptis yra teisinga.

Lietuvos universitetų rektorių konferencija yra atkreipusi dėmesį, kad visų svarbiausias yra aukštosios mokyklos teisinis statusas. Specialus teisinis universitetų statusas leistų žymiai lengviau valdyti valstybės patikėjimo teise suteiktą turtą, steigti dukterines įmones, saugoti intelektinę nuosavybę, gauti pajamų iš vykdomos veiklos ir kt. Projektas numato, kad universitetai tampa viešosiomis įstaigomis, turinčiomis tokį specialųjį teisinį statusą. Būtina detalizuoti įstatymo projekto 6 str. 4 d. Tačiau projekto straipsniai leidžia manyti, kad aukštosios mokyklos ir toliau būtų reguliuojamos kaip biudžetinės, iš dalies išskyrus klausimus, susijusius su turtu.

Projektas susiaurina universitetų veiklos galimybes. Universitetų teisės varžomos rengiant naujas programas (42 str. numatyta, kad visos studijų programos, tame skaičiuje ir tos, pagal kurias dar nevyko studijos, turi būti akredituotos), priimant asmenis į darbą (65 str. 5 d.), netgi vykdant nenuosekliąsias ar laipsnio nesuteikiančias studijas (46, 48 ir 50 str.). Tuo tarpu neformalus švietimas moksleiviams, kada yra išduodamas valstybės nepripažintas pažymėjimas, nėra taip griežtai reglamentuojamas. Tai kertasi su viešųjų įstaigų veikimo principu ir prieštarauja Vakarų Europoje taikomoms normoms. Kita vertus, yra netikslumų projekto 80 str., kuriame numatyta, kad pagal patikėjimo sutartį perduotą valstybės turtą valstybinė aukštoji mokykla gali perduoti tretiesiems asmenims nuomai, suteikti panaudos pagrindais, uzufrukto teise ir pan., jeigu tai buvo numatyta patikėjimo sutartyje. Tarkime, jei tokioje sutartyje nebūtų numatyta kokių nors galimų paslaugų, to aukštosios mokyklos negalėtų daryti. Sudarant sutartis tokiam laikotarpiui ne viską galima numatyti.

Susiaurinamos net ir tos turėtos teisės, kurias aukštosios mokyklos įgijo atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir priėmus Konstituciją, kurios 40 str. garantuoja aukštųjų mokyklų autonomiją. Pavyzdžiui, projekto 80 str. 2 d. numatyta, kad valstybės turto patikėjimo sutartis sudaroma ne ilgesniam nei 20 metų terminui, nors šiuo metu valstybės turtas patikėjimo teise skiriamas 99 metams. Įstatymo projekte išnyko garantija dėl universitetų teritorijos neliečiamybės, kurią visados turėdavo ir turi universitetai demokratinėse valstybėse. Užtat išplečiamos visokių tikrintojų teisės, o Studijų kokybės vertinimo centras čia įgyja ypatingą svarbą. Geras noras rengiant konkursą į vyriausiojo mokslo darbuotojo ar profesoriaus pareigas turėti bent vieną tarptautinį ekspertą (65 str. 5 d.), tačiau kyla klausimas, kas mokės už jo darbą, ir kiek tai kainuos valstybei.

Nesuprantama, kodėl įstatymo projekte neaptariamoms rezidentūros studijoms. Jei būtų priimtas toks projektas, iškiltų grėsmė, kad mūsų teikiami gydytojų diplomai būtų nepripažinti Europos Sąjungos ir kitose šalyse. Taip pat nėra aišku, kaip jos turi būti finansuojamos.

Įstatymo projektas nebenumato pedagoginių mokslo vardų, kuriuos anksčiau teikdavo universitetų senatai. Šie mokslo vardai šalies mastu leidžia sulyginti reikalavimus į docento ar profesoriaus pareigas pretenduojantiems asmenims, sudaro tam tikras garantijas asmenims, keičiantiems darbo vietą. Be to, tai ilgalaikė universitetų tradicija.

Įstatymo projekte tarp įvairių mokslo ir studijų sistemos institucijų nėra paminėta Lietuvos mokslų akademija, vienijanti garsiausias Lietuvos ir su mūsų šalimi susijusius užsienio mokslininkus. Ar tai reiškia, kad ši svarbi mūsų šalies institucija nebebus išlaikoma iš valstybės biudžeto ir pagal savo teisinį statusą prilyginama paprasčiausiai visuomeninei organizacijai? Lietuvos mokslų akademija atstovauja mūsų šalies mokslininkus įvairiuose pasaulio mokslininkų forumuose, atrenka ir remia pačius gambiausius studentus, vykdo mokslines ekspertizes, diskutuoja dėl šalies mokslo vystymo perspektyvų. Mokslų akademijos yra visose pasaulio išsivysčiusiose ir beveik visose besivystančiose šalyse. Už nemokamai atliekamas mokslines ekspertizes, mokslinių straipsnių ir programų recenzijas paprastai mokamos išmokos. Tokios išmokos yra mokamos Prancūzijos, Estijos ir kitų šalių mokslų akademijos nariams.

Tarp mokslo ir studijų ekspertinių įstaigų, kurios nepaminėtos įstatyme, yra ir Lietuvos universitetų rektorių konferencija. Universitetų rektorių konferencijos yra visose Europos Sąjungos šalyse ir vaidina svarbų vaidmenį formuojant šalių mokslo ir studijų politiką. Lietuvos universitetų rektorių konferencija tikrai nėra mažiau garbinga institucija negu aukštųjų mokyklų studentų atstovybių sąjunga, kuriai skirtas atskiras projekto 57 str. Įstatymo projekte taip pat neminima ir kita institucija - Lietuvos mokslo institutų direktorių konferencija, koordinuojanti mokslinių tyrimų įstaigų veiklą.

Kelia nuostabą siūlomas aukštųjų mokyklų valdymo modelis. Siūloma, kad aukštąsias mokyklas valdytų nedidelės 9-11 žmonių, nedirbančių tose aukštosiose mokyklose, tarybos, kurioms suteikti milžiniški įgaliojimai (20 str.). Taryba yra aukščiausias universitetų (ir kolegijų) valdymo organas: parenka aukštosios mokyklos vadovą, formuoja aukštosios mokyklos strategiją ir kt. Tai reikštų, kad keletas asmenų turėtų numatyti didžiulės aukštosios mokyklos raidą ilgiems metams. Šiame projekte nėra numatyta tarybų narių atsakomybė už galimas klaidas, priešingai, už netinkamą aukštosios mokyklos tarybos veiklą atsako aukštosios mokyklos vadovas. Įstatymo rengėjai ne kartą akcentuodavo, esą, universitetai yra uždari, todėl būtinas didesnis išorės partnerių dalyvavimas. Kyla klausimas, ar tikrai taip, nes projekto 78 str. numatyta, kad valstybinių mokslo ir studijų institucijų veiklą įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka turi teisę tikrinti Valstybės kontrolė ir kitos valstybės kontrolės institucijos. Prireikus Švietimo ir mokslo ministerija gali inicijuoti valstybinių mokslo ir studijų institucijų finansinės atskaitomybės auditą. Vadinasi, universitetai, kaip ir kitos iš valstybės biudžeto finansuojamos institucijos bus pakankamai prižiūrimi, visuomenė visados yra ir bus informuojama apie galimus teisės aktų pažeidimus ir galės daryti įtaką. Tad kuriam tikslui formuojamos šios tarybos?

Skirtingai nuo Vakarų Europos šalių praktikos (Danijos, Didžiosios Britanijos ir kt.), kada išorines tarybas formuoja patys universitetai, kviesdami socialinius partnerius, siūlomas įstatymo projektas numato, kad šios tarybos bus formuojamos per švietimo ir mokslo ministrui pavaldžią instituciją- Aukštojo mokslo tarybą. Tarybos narius gali siūlyti visi fiziniai ir juridiniai asmenys, tarybų nariams iš esmės nėra keliami jokie kvalifikaciniai reikalavimai, tik darbo patirtis švietimo, mokslo kultūros ar verslo srityje (20 str. 4 d.), jais gali būti politinio (asmeninio) pasitikėjimo tarnautojai. Neatmestina, kad tokiu būdu siekiama politizuoti aukštųjų mokyklų valdymą. Tuo tarpu pats didžiausias aukštųjų mokyklų autonomijos iškovojimas nuo 1990 m. - nepriklausomybė nuo šalies politinės valdžios. Tokia nuostata yra užfiksuota Didžiojoje universitetų chartijoje, kurią yra pasirašę daugelis Lietuvos universitetų. Tik šis principas užtikrina dinamišką universitetų vystymąsi ir geriausią tarnavimą visos visuomenės interesams.

Kelia susirūpinimą siūlomas austųjų mokyklų finansavimo modelis. Pritardami pačiam finansavimo principui „lėšos paskui studentą“ manytume, kad reiktų patikslinti įstatymo projekto 70 str. 2 d., kuri numato, kad „valstybės finansuojamos studijų vietos pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programose aukštosioms mokykloms tenka pagal geriausiai bendrojo lavinimo mokyklą baigusiujų stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų, neviršijant valstybės finansavimo nustatyto kiekvienai studijų sričiai“. Tai reikštų, kad nebūtų reguliuojamas studentų skaičius tarp atskirų krypčių, tarkime teisės, ekonomikos ir verslo administravimo, arba tarp

fizikos, chemijos ir informatikos. Tai nebūtų teisinga, nes studijų kryptys labai skirtingos. Rinka negali atsakyti į visus klausimus, ypač numatant valstybės raidos perspektyvas, todėl dalis studijų kryptių, mūsų nuomone, turėtų būti reguliuojamos valstybės užsakymo principu. Kyla klausimas, ar tikslinga skirti valstybės užsakymą nevalstybinėms aukštosioms mokykloms, kurios nerengia fizinių, biomedicinos, technologijos mokslų specialistų ir orientuojasi tik į populiarią socialinių mokslų sritį. Tai skurdintų valstybines aukštąsias mokyklas, kurios, esant nepakankamam finansavimui, studijų kokybę turi užtikrinti studijuojančių savo lėšomis studentų sąskaita. Nėra aišku, kaip bus kompensuojamos studijų kainos (69 str.), kaip bus mokamos socialinės stipendijos (75 str. 2 d.).

Atskiri įstatymo straipsniai pakankamai detalai, netgi instrukcijų lygiu reglamentuoja kai kurias aukštojo mokslo veiklos sritis. Štai įkuriamos naujos ir labai svarbios institucijos - akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus - funkcijos, aprašytos projekto 18 str., primena taisyklių rinkinį: kiek dienų nagrinėjamas skundas, kokia yra jo pateikimo forma, kiek laiko užtrunka tyrimas ir kt. Įstatymo projekto 51 str. numatyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė suteikia teisę aukštajai mokyklai teikti kvalifikacinį laipsnį pagal jungtinę su užsienio šalies aukštąja mokykla vykdomą studijų programą, jei toks laipsnis nėra įrašytas registre. 94 str. numato, kad Vyriausybė ar jos įgaliota institucija sukurs aukštosioms mokykloms studijų rezultatų vertinimo metodiką. Jei taip būtų daroma, mūsų šalis išsiskirtų iš kitų Europos valstybių, kurios pripažįsta aukštųjų mokyklų kompetenciją, gerbia aukštųjų mokyklų autonomiją. Kita vertus, netikslumai ir klaidos rodo, kad šis projektas parengtas labai paskubomis. Štai projekto 94 str. 5 d. sako, kad „gerai besimokantiems valstybinių aukštųjų mokyklų studentams, priimtiems į valstybines aukštąsias mokyklas iki 2009 metų, išskyrus studentus, nurodytus šio straipsnio 8 ir 9 dalyse, laiduojamas nemokamas mokslas“. O kaip yra su kitais studentais? Juk tai kertasi su Konstitucijos 41 str. nuostatomis.

Kyla neaiškumų, kaip turėtų būti pertvarkomos valstybinės aukštosios mokyklos, kai bus keičiamas jų teisinis statusas - ar bus nutraukiamos esamos darbo sutartys, jei taip, tai kaip bus apmokamos kompensacijos ir kiti svarbūs klausimai.

Lietuvos universitetų rektorių konferencija mano, kad tokios redakcijos įstatymo projekto priimti negalima. Būtinės detalesnės diskusijos dėl kai kurių įstatymo projektų straipsnių, siekiant, kad jis iš tikrųjų tarnautų visuomenės interesams ir būtų esminis lūžis Lietuvos aukštajam mokslui išiliejant į bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę.

Gražinti faksu su rektoriaus parašu -fakso Nr. (85) 2120629

Iki 2009 m. sausio 16 d.

.....universiteto (akademijos) rektorius

Pritariu.....(parašas)

Nepritariu.....(parašas)

Pritariu su teikiamais papildymais.....(parašas)

Papildymai įrašomi teikiamame tekste arba pridedami atskirai.

2009 m. sausio ...d.